

הנהגת גדולי ישראל בעת צער ויגון

מהרה"ג ר' ישראל פרידמן שליט"א – רב קלויז טשארטקוב מנשסתר ומח"ס שבט מישראל

עת צרה היא ליעקב ודם ישראל נשפך כמים ואומות העולם מאיימים על כלל ישראל בארץ הקודש ובכל אתר ואתר רח"ל, ולעת כזאת ראוי לנו לדעת איך התנהגו גדולי ישראל בסדר חייהם בזמן צער וצרה.

הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל מקאפיטשניץ זצ"ל, נמלט מוינה לנוי יארק ברגע האחרון לפני התחלת מלחמת עולם השניה, וכאשר הגיע לאמריקה סיגף את עצמו וסירב לאכול כי אם ההכרח לבד ולא יותר.

ואחד מגדולי הדור שמע אודות סיגופיו של הרבי מקאפיטשניץ וכתב אליו שיש לו צער גדול לשמוע איך שהרבי מקאפיטשניץ ממעט באכילתו ומזלזל בבריאותו, וביקש ממנו שיזהר לשמור על בריאותו וז"ל הנני מבקש את ידידי כת"ר בכל לשון של בקשה ותחנון אשר יחוס וירחם על בני ביתו ועל אוהביו ומקושריו ועלי ידידו עוז, ויעזוב את דרכי הסיגוף בכל אופן שיהיו הן בעניני אכילה ושתייה הן בעניני שינה וטיול ומצות פיקוח נפשות הוא לכל הנ"ל.

והשיב לו הרבי מקאפיטשניץ, וז"ל: "בנוגע לפקודת הרופא, הגם כי חזקו עלי דבריו, קבלתי וגמרתי בלבי לבלי אכול בשר בחול עד ישקוף וירא הק' ממעון קדשו השמים ויחוס וירחם את שארית נחלתו. ואסלדה בחילה בהעלותי על לבי גודל הצרות והשבר אשר סבלו אחב"י עד כי תסמר שערות ראשי, ולזאת הגם כי בכל לבי ונפשי רציתי למלאות רצונו בזה, אבל להוי יודע למרן שליט"א כי לא ספגתי את עצמי כלל, רק מאכילת בשר מנעתי את עצמי בחול עד שאזכה לשמוע מאחב"י הנשארים כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם עכ"פ".

וכך שנו חכמינו ז"ל בגמ' תענית (יא.) "תנו רבנן בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן, באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומניחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור, תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עליך נפשי וכו' אלא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה, וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה, אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור".

וכך ביאר הספרנו כאשר יעקב אבינו ירד מצרימה עם השבטים, לא נתן יוסף להם הרבה מזון ומעדנים ומטעמים וכדכתיב בקרא (בראשית מז, יב) "ויכלכל יוסף את אחיו ואל כל בית אביו לחם לפי הטף". הרי שנתן להם לחם ותו לא, וכתב שם הספרנו "אע"פ שהיה בידו להרבות להם מזון נתן להם במדה מספקת, כאמרם ז"ל (תענית יא.) בזמן שהציבור שרוי בצער אל יאמ ראדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עליך נפשי".

ובספר אמרי שמאי מהגאון ר' שמאי גיזנבורג זצ"ל כתב לפרש שלכן אמר השי"ת לנח שיבנה התיבה "וכפרת אותה מבית ומבחוץ בכופר", וכתב שם רש"י "בתיבתו של משה על ידי שהיו המים חשים דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ, ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ".

והקשה האמרי שמאי הא גם נח היה איש צדיק ומדוע עשה זפת גם בפנים, ונראה משום שמחויבים להשתתף בצער של הציבור לכן נח עשה גם זפת מבפנים שישתתף בצער של דור המבול כדי שינצל ממיתה משונה כדאמרינן שם בתענית "כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה" ומפרש רש"י שם מיתה משונה מת בחרב וברעב, וכל מיתה שאינה בידי מלאך המות כדרך כל אדם על מטתו.

ובקובץ הערות (סוף הספר ס' ח אות א) מהגר"א ווארסמן הי"ד כתב שלא הותר לנח להכניס אל התיבה רק מאכלים כדי חייו ולא יותר משום "שלא היו רשאים ליהנות רק כפי ההכרח לקיומו של עולם, כי אסור לאדם לבקש טובות לעצמו מחורבן העולם, ולעולם לישתף אינש נפשיה בהדי ציבורא".

ובגמ' מגילה (כח.) מובא כששאלו תלמידיו את ר' זירא "במה הארכת ימים", השיב להם "ולא ששתי בתקלת חבירי", והקשה המהרש"א מה הרבותא והא כתיב (משלי כד, יז) "בנפול אויבך אל תשמח". ואמר הרה"ק ר' יצחק מווארקא זצ"ל (הובא בספר ארך אפים ס"א, אות כב) דביאור דברי ר' זירא הוא, דכשהיה לחבירו איזה תקלה, לא היה ר' זירא מסוגל לשמוח בשמחה שלו כמו נישואי ילדיו וכדומה, שכל כך היתה אהבת ישראל תקועה בלבו, שאם אירע דבר צער וצרה לאדם מישראל, היה נחשב אצלו כאילו היה הצער של עצמו, שכל כך השתתף בצערם עד שלא הרגיש כלל השמחה של נישואי ילדיו.

וכך מסופר מהרה"ק האביר יעקב מסאדיגורא זצ"ל שהיה מגדולי דורו לפני שבעים שנה (פרקי תולדות עמ' ש"ג הנדפס סוף ספר אביר יעקב) שהיה פעם אחת אצל ברית מילה וסירב לטעום אפילו רק משהו, ומשנשאל לסיבת הדבר נענה "יהודי פלוני עובר עכשיו ניתוח ואיך יכול אני לטעום"!

אנו חושבים שההגדרה והפירוש של "אכזריות" היינו שהאדם מתאכזר באופן קשה ומשונה על חבירו, אבל הגה"צ ר' יחזקאל לווינשטיין זצ"ל מבאר בספרו אור יחזקאל (מדות, על דברי רבינו יונה על לא תאמץ את ירך) דאכזריות נוטריקון אח זר כלומר דכאשר איש אחד אינו מרחם על אחיו ומתנהג עמו כמו לזר, שעושה את עצמו כאילו אינו מכירו ולא רוצה לדעת ולשמוע מצרתו, זהו הוי מידת אכזריות.

ובחול המועד סוכות דהאי שתא ביאר מרן אדמו"ר שליט"א מבאיאן דזהו עבודת "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" שאזרח נוטריקון "אח, זר". שגם אותם נשמות שנתרחקו ונעשו כמו זר, גם הם אחים לנו, וצריכים אנו לרחם עליהם ולקרבתם תחת כנפי השכינה.

הרי שיש לכל אחד להשתתף בצערן של ישראל ולהרגיש בנפשו גודל הכאב והיגון ואנחה, ועל הגר"ח מבריסק זצ"ל מסופר שכשהיתה השריפה הגדולה בעיר בריסק ונשרפו רוב בתי העיר, לא ישן על מיטתו בביתו אלא בחדר הכניסה של בית הכנסת ואמר שכל זמן שאין גג מעל ראשי היהודים בבריסק אינו יכול לישן כהרגלו.

וכן מסופר על רבינו החפץ חיים זצ"ל שבזמן מלחמת העולם הראשונה מצאו אותו ישן במטבח על הארץ וכשנשאל לפרש הדבר הסביר כי איך שייך לישון במיטה טובה כשהודים נהרגים עכשיו במלחמה, ומתגלגלים ברעב ובשלג בקור.

וכן מסופר אודות הרה"ק ר' ישראל מהוסיאטין זצ"ל, שבעת מלחמת העולם השנייה, כשהרבי היה בירושלים בשנת ת"ש במשך הקיץ, הבחינו הגבאים שלא נגע כלל במטה שהכינו לו, ובאמצע אחד הלילות נכנס אחד הגבאים לחדרו של הרבי כדי לקחת איזה דבר נחוץ, וראה שהרבי ישן על רצפת הבית ולמעלה מראשו היה טבלא בשם הוי"ה. (והוא היה באותו עת זקן וחלש מאוד, שהיה כבן פ"ג שנה).

ועוד מצינו לגדולי ישראל שאפילו לישא וליתן במלחמתו של תורה היה קשה להם בעת צער ויגון, וכך היא לשונו המופלא של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (ספר אגרות רעק"א ס' קכ"ד) "יקרת

מכתבו הגיעני ואני יכול להשיב כעת כי ראשי ולבי בל עמי וידי רפו לגודל צערי על מניעת מכתב חתני הגאון נ"י וזוגתו בתי הרבנית תחי' זה יותר מג' חדשים, לא ברכת השנים ולא ברכת מזל טוב על שידוכי נכדיי יצ"ו. צערי גדול מנשוא ממש נהייתי ונחליתי וכל אברי מקוררים לא אוכל לחמם אותם וקשה עלי אחיזת הקולמס לכתוב, ה' יתן שיהיה צערי לכפרת עון".

בשו"ת מחזה אברהם מאת הגאון ר' אברהם מנחם הלוי שטייבערג זצ"ל אב"ד בראד שהיה מגדולי הפוסקים לפני מאה וחמישים שנה, מובא שתי תשובות שכתב בעת צער ויגון, באחד מהם הוא כותב וז"ל "ראשי בל עמי ולבי עזבני מפטירת הרה"צ רבי נחום בער מסאדיגורא זצ"ל ולהבל"ח אשר אדמו"ר קוה"ק מסאדיגורא ד' יאריך ימיו מוטל על ערש דוי", ובתשובה אחרת (אבה"ע סי' נ"ב) הוא כותב בזה"ל "כל זה כתבתי לפע"ד לפום ריהטא כי לא עיינתי היטב בענין הלז כדרכי בעזה"ת, והפסקתי כמה פעמים באמצע כתיבת התשובה מחמת ימים אלו ימי צער אשר עברו עלינו מפטירת אדמו"ר הקדוש מסאדיגורא זצ"ל"ה ואני הייתי שם בשבוע העבר בעת אשר נלקח ארון אלקים ונפלה עטרת ישראל ביום ה' העבר י"א ימים לחודש אלול השי"ת ינחם עמו בכפליים, וע"כ לבי בל עמי עשתנותי נבוכים וירעשו אמות סעיפי ואין בכוחי לעיין כראוי ע"כ יראה כבודו לכתוב עוד לרב גדול אחד".

היה דרכו של הרה"ק רבי ישראל מטשארטקוב זצ"ל לבקר את חסידיו בגליציה מדי שנה בשנה, ובשנותיו האחרונות לא נסע עוד, ושלחו החסידים משלחת לאשתו הרבנית וביקשו ממנה לפעול שיבקר הרבי עוד הפעם בגליציה, וסיפר הרה"ח המפורסם ר' אלימלך שרגא בקנרוט ז"ל מדרוהיבשט, שאחרי הפצרות רבות אמרה לו הרבנית, כי בכל פעם אחרי שהרבי חוזר מביקור בגליציה היא מוצאת בבוקר שהכר שעליו ישן רטוב כולו מדמעות מחמת כל הצרות והמצוקות שעליהם הוא שומע בקבלו שם את חסידיו, ובמצב בריאותו הרופף אינה יכולה להרשות לו עוד פעם מאמץ כזה.

כך היו גדולי ישראל משתתפים בצערן של ישראל והרגישו בנפשם הצרות של אחב"י. ואע"פ שלדאבונינו אנו רחוקים ממדריגות אלו, אמנם שייך לאדם לקנות בנפשו מידה זו של אהבת ישראל, וכלשונו הטהור של מרן החזון איש זצ"ל באחד ממכתביו (קובץ אגרות ח"א ס' קכג) וז"ל "חסר לך הרגש של השתתפות בצער זולתך, והעצה לזה ההשתדלות להיטיבו ולהצילו מצער, והמעשה פועלת על הלב וכן להתפלל על צרת זולתו אף שאין הדברים יוצאים מן הלב, ואף אם המצטער המוני הדיוט ובזוי".

והנה בפרשת לך לך כתיב אודות שרה אמנו איך שהלכה בשביה בבית פרעה, ובמדרש רבה (פרי מא, ב) עה"פ (בראשית יב, יז) "וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם" איתא: "כל אותו הלילה היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת: רבון העולמים אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה, אברהם יצא חוץ לסירה ואני בתוך הסירה. אמר לה הקב"ה כל מה שאני עושה בשבילך אני עושה והכל אומרים על דבר שרי אשת אברם".

ובספר דברי ישראל מהרה"ק ר' ישראל ממאדזיץ זצ"ל שאל "לכאורה טענת שרה 'אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה' אינו מובן, אדרבה באמת מהאי טעמא שאברהם יצא בהבטחה לפיכך הוכרח הקב"ה לקיים ולשמור הבטחתו מה שאין כן שרה שלא הבטיח לה כלום כמובן.

אלא יש להוכיח מכאן אשר כח אמונה הוא גדול יותר מן הבטחה ואם הקב"ה מטיב למי שמבטיח אותו מכל שכן למי שמאמין בו, וזה שהיתה טענת שרה 'אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה' שהוא גדול מן הבטחה ולבסוף אברהם מבחוץ ואני בתוך הסירה. השיב לה הקב"ה כן הוא האמת וכל מה שאני עושה בשבילך אני עושה הנו בשביל האמונה שבך שהיא גדולה מן הבטחה שהבטחתי לאברהם כנ"ל והכל אומרים על דבר שרי היינו על דבר האמונה כאמור ודי למבין".

הלא היא אמרה בעצמה שרק אברהם אבינו קיבל הבטחה מהשי"ת לך לך להנאתך ולטובתך, והיא לא קיבלה, ומהו שאלתו למה אברהם אבינו הוא בחוץ ורק היא נלקחה בשביה, הלא היא לא קיבלה הבטחה מהשי"ת כמו שקיבל אברהם אבינו".

הרי שעל ידי כח האמונה אפשר להציל אפילו מי שנמצא בשביה בפנים, וגדול כח האמונה, וצריכים אנו לחזק את עצמינו "כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב" ונוכה לראות בנחמת ציון וירושלים בב"א.